

1970'erne

I omtalen af 1973' bogproduktion nævnes: »Der er meget lidt som er grimt, der er meget som er smukt, og der er intet som er utraditionelt og usædvanligt smukt«.

Sammenlignes årtiet med de to foregående, kan det måske være vanskeligt, at se den store forskel.

Sammenholdes derimod den samlede produktion fra disse årtier træder forskellen klart frem.

Meget af det, der i det foregående blev udvalgt for originalitet, er nu blevet alment; men ikke utraditionelt og usædvanligt. Selv dét der forrige årti blev opfattet som et provokerende alternativ, har smittet af i de fornemste huse.

Et af de områder hvor en høj standard og mangefold kan konstateres er inden for den illustrerede faglitteratur. Her er det sjældent at møde en grim bog, når lay-out og det *leksigrafiske* tages i betragtning – sidstnævnte et ord, der nævnes ofte i disse år, ligesom det *leksivisuelle*. De er nok rundet af det ældre *leksikograf*, som betyder en ordbogs- eller leksikonforfatter; men her går det på samspillet mellem billed og tekst og det visuelt beskrivende. Det kan være svært at forklare ordene helt præcist – ligesom *design*. Det er i dette årti, Ejlers, Kryger og Ellegaard Frederiksen udgiver: *Offentlig design* (1970). Der tales også om *bogdesign* – men ordet bliver – ligesom *miljø* – hurtigt et merkantilt slagord, så nogle tror, at design er lig fordyrende smartness, og miljø noget med tæpper. I virkeligheden er design et gammelt engelsk udtryk, der er vanskeligt at oversætte. *A designer* er den, der fra skitsestadiet følger produktet til den afsluttende fabrikation – én af flere forklaringer på dette begreb. Inden for bogproduktionen er vi så heldige, at operere med den nogenlunde dækkende betegnelse tilrettelægger.

Der er flere årsager til den illustrerede faglitteraturs mangfoldighed i disse år. Som tidligere nævnt, findes gode forbilleder i nærmeste fortid. Tilrettelægningens brogede billede kan dog tit give sig forbavsende udtryk. »Den sunkne kolumne« er ikke ualmindelig at opleve, med en vældig overmar-

Med koren nr. 674 er vi i begyndelsen af det første tiår af 5. årh. Denne kore vjker i den grad levende, at man ikke fester sig ved, hvordan dragt eller hår er lavet. Hun er af meget smukt marmor fra Paros. Hendes chiton og ioniske himation er mesterligt gjort, men kan synes fremmed i forhold til kroppen. Billedhuggerens interesse har ikke ligget i dragtens udformning, en interesse som var dominerende for Astenor, men i det kvindelige i kroppens opbygning, den lange, slanke hals, de vigende skuldre. Måske husker man hvor sky og indadvendt pigen er og lægger ikke mærke til, hvor langt ansigtet er. Ser man øjnene i profil, er de meget fremspringende og skæve. Heri ligger det glædefulde i korens udseende, der har fort til benævnelsen den japanske kore eller skoren med sfux-øjenes. (fig. 25A, B).

Figur 25A

gin og ingen plads foruden til tommelfingeren – en bog sat på hovedet.

Den illustrerede bog vinder også frem i kraft af den voldsomme strukturændring, der finder sted i den grafiske industri.

Allerede i 1970-forordet siges: »For eksempel er trykmetoden offset begyndt at dominere, formodentlig på grund af stadig større anvendelse af illustrationer...« – mon det ikke er omvendt? I 1971 noteres en ligelig fordeling mellem bogtryk og offset og i 1972 er 18 af 24 udvalgte bøger for både tekst og illustrationers vedkommende trykt i offset. Bedømmelsen af offset er højst varierende, fra: »metoden viste sin overlegenhed inden for flerfarveteknik, kun et enkelt bogtrykt arbejde når her samme højder«, og til: »Uskarpt er derimod ofte trykket, både af tekst og billeder: Offsetten bliver et hav uden bølger, hvor man svømmer i tåge. Til andre tider kan offsettrykket konkurrere med hvad som helst i udtryksfylde og kvalitet«. Et gennemgående træk gennem hele årtiets offset er dog farveføringen, som er svært at styre.

Det er også årtiet for de store offsetfremstillede billedværker og leksika. Der bliver så meget farve, så man ind imellem længes efter en sort-hvid gengi-

Korerne fra Athens Akropolis gengivet i forelsket layout af Leif Thomsen, Verner Permild og forfatteren, Flemming Johansen – i modsætning til den arkæolog, som i sin tid døbte denne dejlige pige Nr. 674! 190/90 mm, 1976.

velse. Til gengæld går det ofte galt, hvor farve- og sort-hvide-gengivelser præsenteres side om side. Det viser sig, at være sværere at opnå det fuldendte i sort-hvidt. Tendensen til at vælge for fine raster bærer ofte skylden, hvorved billedet »svømmer i tåge«. Det opleves også i 80'erne og er bemærket i forordet til nyeste udvælgelse. Der noteres også vanskeligheder ved at opnå grafisk overensstemmelse mellem billede og tekst. Illustrationernes krav til papiret fører for ofte til et blegt, næsten anæmisk skriftbillede.

Det er som sagt det første årti, hvor vi igen oplever udsendelsen af store leksika, endda fra flere forlag. Et lidt for poppet layout forenet med fristelsen ved at gengive et stort flot farvebillede af måske tvivlsomt leksivisuel værdi, svækker det nye leksikons autoritet og den oprindelige idé, om at videregive viden i den mest koncentrerede form. Dog er der ind imellem fremragende, instruktive tegninger, der kan være bedre end i de gamle opslagsværker.

70'erne er »medborgerlige«, og det smitter af på produktionen. Det kommer så vidt, at selv ministe-

Polsk film – »aske og diamanter«; selvfølgelig måtte det også præge bogen. Budskabet kan være af en sådan art, at det normale boglige udtryk ikke slår til. Forfatter, Ebbe Reich og tilrettelægger, Austin Grandjean har erkendt dette i *Alexander* 666 220/155 mm, 1970.

Imidlertid blev Cagliostro gennem sine hyppige nekromantiske seancer med fyrster og kongelige indblandet i en hofintrige med dronning Marie Antoinette som centrum. Rivaliserende grupper fandt sammen i ønsket om at rydde ham af vejen, og de fandt allierede i Vatikanet, der længe havde penset på et slag mod kardinalen af Rohan. Cagliostro blev beskyldt for at have stjålet et kostbart Halsbånd fra dronningen, og han og hans smukke hustru blev kastet i fængsel. Nogle måneder senere blev han løsladt, og beskyldningerne mod ham frafaldet. Grunden til at Lorenza Felicians forblev fængslet fortæber sig.

Greven fik besked på at forlade Frankrig, men han nægtede. Tvært imod trådte han frem for offentligheden som Storkopteren og bed folket følge sig.

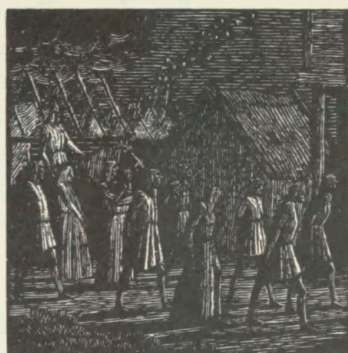
Nu måtte undertrykkelsespolitikken tages åbent i brug. Den pavelige domstol greb greven og kendte han skyldig i frimureri, kættersk propaganda og sort magi. Han idømmes livsvarigt fængsel. Nogle måneder senere blev han grebet af angør og bad, om man ville sende bud efter en ganske bestemt skriftefæder i Paris, som var kraftigt og atletisk bygget og havde karakteristiske, kedfulde basunkinder, hvilket gav ham et udseende, der mindede om Storkopteren.

Den mand, der blev tilbage efter skriftemå-

han sig lænligt ned om Natten der i Nabolaget. Aarle om Morgenen fandt han ved at lytte efter Ottensangen Vej til Bispens Herberge og bad sine Hærmænd bryde Indgangen. Bispens Kammersvende ilede til for at holde Døren, men blev slagne paa Tærskelen. Bispem selv saa nu, at han var stædt i yderste Nød og Fare, og fandt at Livet var mere værd end Messen: han tog Skjold paa Nakke og holdt ved mandelig Kamp Fjenden fra Livet, medens Klerkene, hvis Hverv det ellers var at tage Vare paa hans Brevskaber og Segling, hobe de Dyrer og Bolstre op for at holde paa Døren, som var nær ved at sprænges. Da Olaf saa, at han ej kunde vinde Huset med Vaaben, stak han det i Brand. Bispem vilde hellere falde med Ære for Odd og Ægg end brændes inde og bad derfor om Lejde for at tale med Olaf; denne lovede godt nok, og i Tillid hertil stak han Hovedet ud af Døren, men blev straks hugget ned.

20

Da nu Olaf havde styret sin Hævnlyst ved ond Nidingsværk, skyndte han sig over Hals og Hoved ad Stranden til, og lige saa stillfærdigt han havde sneget sig fra Borde, lige saa ilfærdigt gik han nu atter om Bord og satte alle Sejl til for at være langt af Led, inden Kongen, som opholdt sig der i Nabolaget, fik Bud om hans Daad. Men da den kom Bispem i Rom for Øre, lyste han ham haardeligt i Band og gav de andre Bisper i Evropa Mægt og Ret til at lade samme Domm udgaa over ham; og i Særdeleshed skrev han alle de jydske Bisper til og bad dem fuldbryde velfortjent Domm og Straf over den frække Helgbylder: ved at myrde en hæderkronet Herrens Tjener havde han selv stænket sig ude fra Helligdommen.

Da Erik fik at vide, at Olaf var sejlet ad Halland til, drog han isomst efter ham. Ved Aarstad fik Olaf Bud om hans Komme og undslap over

21

rierne begynder at tilrettelægge engagerende tryksager; bortset fra udenrigsministeriet, der har gjort det i mange år. Ofte drejer det sig om svært tilgængelige emner, der tidligere ofte kunne beskrives til støv, når der ses bort fra pionérbegynder som C. Th. Sørensen: *Parkpolitik i Sogn og Købstad* fra 1931 tilrettelagt af Steen Eiler Rasmussen; Dansk Byplanlaboratoriums skrifter, der allerede blev udvalgt i 1936 og Forlaget Arkitektens mangeårige kvalitetsproduktion, som Poul Erik Skriver har den største andel i.

Blandt de glædelige begivenheder er også museernes kataloger formet som små illustrerede fagbøger i store oplag og derfor til overkommelige priser. Det omfatter bl.a. produktioner fra Kunstmuséet, Glyptoteket og Thorvaldsens Museum. Kunstindustrimuseet viderefører sine fine traditioner fra 30'erne.

Samtidig blir kataloger for temporære udstillinger spændende hefter eller kunstblade inspireret af Grønningens Katalog, der vakte opsigt allerede i

Sigurd Vasegaards første store grafiske arbejde var ikke bestemt for Danmark. Det blev de tyve træsnit til *Amled* bestilt af The Limited Editions Club, New York, leveret i 1953. Samme år påbegyndtes arbejdet på *Vølvens Spådom*. I dette som andre værker videreførte han en nordisk grafisk monumentalitet med forbindelse til århundredskiftets store nordmænd. I det store trebinds *Sakse*-værk opleves den samme styrke, 260/170 mm, udvalgt 1970.

30'erne, men først blev udvalgt i 1977 – forbavsende. Den af Austin Grandjean tilrettelagte *Louisiana-Revy* optræder også både som katalog og i øvrigt som et af landets mest udbredte kunstitidskrifter – endnu ikke udvalgt.

Inden for den ikke-illustrerede skønlitteratur opleves ikke de store omvæltninger. Det er sværere at lave revolution i skær sats, idet læsning er en af menneskets mest konventionelt styrede færdigheder. Her vil til enhver tid bestå nogle absolutte fordringer, der bør indløses for at læsningen bliver ubesværet. Derfor opleves ikke her de store spring, men heller ikke betydelige forbedringer. Det bedste i udlandet er stadig bedre. På et område øjnes dog fremskridt; inden for bogklublitteraturen.

Sideløbende med offset, sker en lige så hurtig udvikling på satsområdet. Medens der i de første år af 70'erne kun optræder to bøger med fotosats viser 1979-udvalget kun fire bøger med blyats, resten er fotosats. Her konstateres i lige så høj grad børnesygdommene, som inden for offset.

Al den nye teknik levner ikke rigtig plads til bogkunstneren i gammeldags forstand. I den kunstnerisk illustrerede bog er opgaven ofte overladt fotografen. Den sikkert tegnede illustration får ikke store chancer, hverken i bøger eller dagspresse. Ihukommende bemærkningen om øvelse, der gør mester i afsnittet om 1940'erne, er det allerede nu svært at bedømme denne kunstarts fremtid. Er det fordi, der ikke er brug for de dygtige blad- og bogkunstnere, eller er det fordi de ikke er der? Der er ingen rimelig forklaring på, at bogkunstneren skulle afgå ved en naturlig død sammen med blyatsen og klichéen; er det måske de grafiske undervisningssteder som svigter?

Ligesom kataloget er blevet en interessant bog, er skolebogen ved at blive et spændende katalog. Emneundervisningen giver tilrettelæggerne store opgaver inden for faglitteratur, der ofte kan have form af pjeceserier. Børnene bliver på et tidligere tidspunkt end før bevidstgjorte den voksne bogverden. Et godt eksempel på den nye skolebog er Hartmann og Hartvig: *Sudan, stepperegionen* (1978).

Det er ikke børnebøgernes stærkeste årti. Til gengæld får barnets første skolebog karakter af legebog, som Günther: *ole og lene i grønland* (1971). Det er en tendens, der forstærkes med oprettelsen af børnehaveklasserne og en udvikling, som vil fortsætte gennem 80'erne, måske til gavn for den tegnede bogillustration i almindelighed.

Tages i betragtning, hvor revolutionerende dette årti har artet sig for de grafiske fag, er det trods alt forbavsende, så godt de kom igennem det, bortset fra tilrettelægningsmæssige unoder og så farveføringen – farveføringen!

Til tider kunne der være skæg i Grønningens katalog. En gang i 30'erne lod Mogens Lorentzen det begynde omvendt, fordi man blader baglæns. I 1977 var det Aagaard Andersen og Verner Permild, der morede sig, 280/210 mm.

Overfladen på disse former males, som om det drejede sig om et vanligt maleri. Men hvor billeder tidligere var flade, udstrækker de sig nu over konkave, konvekse og kurvede overflader. De forskellige overflader overlapper hinanden, sammenflettes og trænger ind i hinanden. Mens maleren således bearbejder en overflade, bliver udfaldet af en langt større kompleksitet.

De oprindelige tre-dimensionelle former forbinder kunstneren med sin tids teknologier. Disse former er afhængige af omstændigheder, der i høj grad er rationelle. Ingeniører, tegnere, maskinkonstruktører har hver på deres idestade udtænkt hver eneste detalje indenfor deres område. Selvom kunstneren ikke er sig disse områders dybere mening bevidst, kan han støtte sig til disse grundlag, der synes meget sikre.

De love for overflader, udfra hvilke kunstneren kommer til at skabe, bliver ofte uventede. Fra Euclids plangeometri er man nu kommet frem til Riemanns, Bolyaïs og Lobatchevskis geometrier. Der er ikke længere hverken virkelige rette vinkler eller egentlige parallelle linier.

De rette vinkler udvides eller indsnævres afhængig af, om de befinder sig på en konkav eller konvex overflade. Kort sagt, vi udvikler os i positionsgeometrierne og ikke i de mere oprindelige afstandsgeometrier. Topologien vil blive vores gudinde. Overfladekvantiteter er ikke længere stabile.

Organisationerne, strukturerne, forbindelsesledene får langt større betydning end hver af de oprindelige basale elementer, der nu bliver underkastet konstant åbenlys forandring. Planets (?) kromatiske nummer 4 er i høj grad ude af billedet, ligesom vi er i færd med at bevæge os fra diskontinuitetsideen til kontinuiteten.

Vi går til værks på grundlag af de mest almindelige ideer. Vi vil nå frem til «de plastiske helheders ideal. Analysen er transcenderet; (evt. Analysen er et overstået stadium); en smidig og elastisk syntese bliver vores område. Kontinuitetsbegreberne bliver beriget af «grænserne», af det opdyngede, af omgivelserne, af «åbens» udvikling.

Vi er i gang med at nå en ny og højere grad af «abstraktion» ved at konkretisere et nyt område af «svimlende opdagelser af den samtidige matematik, søster til sanseverdenne.

Jean Dewasne, Paris 1975

KLAR FORM 1951-1976

Det er nu femogtyve år siden, udstillingen Klar Form, tyve kunstnere af Parisereskolen, blev afholdt i København.

En af forudsætningerne for denne udstil-

OG BOGKUNSTNERE

Udstillede bøger
fra 1970'erne

IKKE ILLUSTRERET SKØNLITTERATUR M.M.

Knytlinge Saga.

Forlag: G. E. C. Gad (1977). Bogtryk: Langkjærs Bogtrykkeri. Skrift: Linotype Garamond, monotype Baskerville. Bogbinderi: Jacob Baden. Klichéer: F. Hendriksens Eftf.

Willy-August Linnemann: Mådeholdets ærbare kunst.

Forlag: Vintens forlag (1973). Tilrettelægning: Finn Broløs. Bogtryk: Poul Kristensen, Herning. Skrift: Linotype Janson.

Sort Dekameron. Samlet af Leo Frobenius.

Forlag: Samlerens forlag (1971). Bogtryk: Chr. Andersens Bogtrykkeri. Skrift: Garamond. Bogbinderi: Edm. Jørgensen. Klichéer: Illustrationsanstalten

Børge Houmann: Hædersgaven til M. Andersen Nexø.

Forlag: Forlaget Sirius (1971). Tilrettelægning: Eli Reimer. Bogtryk: Andelsbogtrykkeriet i Odense. Skrift: Linotype Baskerville. Bogbinderi: Trykkeriet. Klichéer: Fyns Kliche-fabrik.

Fra smeden og bageren til Androkles og løven.

Forlag: Poul Kristensen (1976). Tilrettelægning: Erik Dal. Bogtryk: Poul Kristensen, Herning. Skrift: Janson.

ILLUSTRERET SKØNLITTERATUR

Ebbe Reich: Eventyret om Alexander 666.

Illustration: Austin Grandjean. Tilrettelægning: Austin Grandjean. Forlag: Gyldendal (1970). Bogtryk: Villadsen & Christensen. Skrift: Bembo. Bogbinderi: Back & Kamper. Kliché: Kondrup & Rasmussen.

Eiler Krag: Med hatten i hånden.

Illustration: Forfatteren. Forlag: Corsaren (1978). Tilrettelægning: Per Marquard Otzon og Ulla Thorsteinsson. Bogtryk: Specialtrykkeriet, Viborg. Skrift: Times. Bogbinderi: Johan Dam & Søn.

Jørgen Lorenzen og Ib Spang Olsen: Danske Folkeviser 1-2.

Illustration: Ib Spang Olsen. Forlag: G. E. C. Gad (1974). Tilrettelægning: Erik Ellegaard Frederiksen. Bogtryk: Grafodan, Værløse. Skrift: Monotype Bembo. Bogbinderi: J. P. Møller.

Bjørn Wiinblød: Sølvbryllup med Scheherezade.

Illustration: Forfatteren. Forlag: Reprølauguet i Danmark (1972). Tilrettelægning: Axel Bay og Verner Permild med bistand af Egon Bjerre. Sats: Langkjærs Bogtrykkeri og Filmsats. Bogtryk: Permild & Rosengreen og I. Chr. Sørensen & Co. Bogbinderi: Jørn Gornitzka. Klichéer: Nordgrafik.

Per Højholt: Volumen.

Illustration: Poul Ib Henriksen og Per Højholt. Forlag: Det Schønbergske forlag. Tilrettelægning: Finn Broløs og Poul Kristensen. Bogtryk: Poul Kristensen, Herning.

ILLUSTRERET FAGLITTERATUR

Asger Jorn, m.fl.: Folkekunstens Didrek. Gotlands Didrek.

Forlag: Permild og Rosengreen (1978). Tilrettelægning: Asger Jorn, V. O. Permild, Troels Andersen og Poul Pedersen. Bogtryk: Permild & Rosengreen. Skrift: Times. Bogbinderi: Harry Fløistrup.

Fanø – Bebyggelse og Landskaber.

Forlag: Bygd (1977). Tilrettelægning: Bent Rohde. Bogtryk: K. Rosendahl. Skrift: Dymo Photon Meridien. Bogbinderi: Carl Nielsen. Klichéer: Odense Reproduktion.

Det Kongelige Akademi for de skønne kunster. Beretning 1. April 1952-31 Marts 1962.

Forlag: Det Kgl. Danske Kunstakademi (1973). Tilrettelægning: Lisbeth Gasparska og Naur Klint. Bogtryk: Det Berlingske Bogtrykkeri. Skrift: Monotype Baskerville. Klichéer: F. Hendriksens Eftf.

Steen Estvad Petersen: Herregården i Kulturlandskabet.

segret af Herbert von Trone-marken. Derefter sluttede Datiso alliance med Gepiderne under kong Thoris (D. Frisian. Tronis, sagans Dracon, Draconis). Datiso's videns skæbne er ikke udlyst. 562 var Herakles borte fra Belgardområdet, og 565 tog Sindaal, der var dens general, i Naras' hænder i Norditalien, kongeriget i Tronis - Rindolf nævnes som Wolffeldts modstander i Belgardområdet sammen med Biterolf, som i sagens oplysninger var jorl (i. Anstend herred, jorl. Frøskovs nævnelser). Fris Skåne rejser Detlev (jorl. Datiso) ud på til den borg, hvor han besøger Sigvald Grøker (jorl. G. Sørensen, jorl. Sørensen) og modtager sønnen og søsteren. Han æger Dracon's datter og bostæder og i hendes arveland.

Fortællingerne om Vidga og Detlev bliver foreståelige, fordi vi kan kontrollere det historiske grundlag ved hjælp af Prokon. Men da den tidligere kendte latinske oversættelse af Prokon først er fra 1461 (af Leonardo Artimio), har vi ikke mulighed for at se, hvordan disse beretninger forstod sig forfatteren og de tyske digtere i 1000-tallet, evt. for billedsagene i Elsas allerede i 1130'erne. Var de kommet fra Grækenland via Syditaliens Normanner, via korinternes deltagelse, via de diplomatiske og sproglige forbindelser mellem kejserhofet og Hohenstauffere? Eller var der latinske tekster, som ikke kendes nu?

SINTRAM OG HERRADE I ELSAS 1130
En anden ejendommelighed ved sagens er dens nøj-

agtige redogørelser for figurernes og deres våbenkjøds detaljer og farver. Det taler for, at den forfatter brugte de kolorerede tegninger. Den slags var kendt. Wolfram von Eschenbach beretter (Parzifal str. 158, III 1240) o. 1200 til billeder af fuldedte riddere, malet af mestre fra Köln og Mainz. I Saint-Omer i Carl den Danske. Fløden arbejdede den Ranske Peter Maler (Peter Pictor) der o. 1120 illustrerede Lamberts «Litter Floridus med elegant billeder af dyr. Han elsker at tegne haler i drøgtige stregninger, sine drager og orme. Hans løve står i vovlig, majestætisk ro. Hans knyttede ringede, således jorl holder i sin næse et stakkel, nægt menneske. Hans kvindelige, er omfattet overflod ved et af Andalsbillederne, der viser samme sproglige fantasier og samme væsenet. Ligeledes farveglade kunstneren var der i Elsas, 10 km nord for Andlau, i Landsberg, arbejdede kunstnerinden Herrade med sine sproglige miniature i «Littera Floridus», 40 km syd for Andlau, i Marbach, var præsten Sintram og nonnen Guta von Schwarzenhan lige så kendte miniaturister (c. 1130).

50 år senere tilhænger Nibelungenlied sin Dietrich en hustru ved navn Herrad, sagans Herrad. Og midt i en oprindelse af farvebaserede bøger nævner sagens Sintram (I, 33, kap. 26) som navn på den person der senere (I, 196-201, kap. 189-93) er ved at blive slugt af dragen. Ahla i den mest dramatiske scene setop i Andlau.

Detalje af kættil i skulpturen i Sæunge (Hornø) Billedværk. Kættil i Trone-marken, Sæunge. Frøskovs jorl. Sørensen. Lidemåstret tegning (Dithmarsche, Grafeld 7) (Hornø)

Detalje af hestekølle fra Middelalderen, Aulde, Frøskov jorl. Sørensen. Billedværk. Munko Kælle, hvor Lohng herred. Rander omme side 158 til højre

Fabulator i dansk bogkunst, Asger Jorn, dertil eksplosiv kultur-skrivent. Imponerende billedhukommelse gav ofte impulsive layouts, de bedste i samarbejde med Verner Per mild, som her i *Folkekunstens Didrek*, 240/210 mm, 1978.

Illustration: Forfatteren. Forlag: Arkitektens Forlag (1975). Tilrettelægning: Poul Erik Skriver. Bogtryk: Poul Kristensen, Herning. Skrift: Baskerville. Klichéer: F. Hendriksens Eff.

Thomas Mogensen: Lis Ahlmanns tekstiler. *Forlag: Chr. Ejlers Forlag (1974). Tilrettelægning: Arne Karlsen. Bogtryk: Th. Laursen, Tønder. Skrift: Baskerville. Bogbinderi: A. Pedersen & Søn. Klichéer: Romanus klichéer.*

Knud Udbye: Den grønlandske sommer. *Illustration: Forfatteren. Forlag: Rhodos (1971). Tilrettelægning: Knud Udbye. Bogtryk: Fihl-Jensen. Skrift: Linotype Helvetica. Bogbinderi: Rounborgs Grafiske Hus. Klichéer: Dansk Klichéfabrik.*

Tage Hind og Chr. Mailand Hansen: Revolution/Teater. Teori og praksis. *Forlag: Røde Hane (1972). Tilrettelægning: Preben Wilhjelm. Bogtryk: Special-Trykkeriet, Viborg. Skrift: Times. Bogbinderi: Chr. Hendriksen & Søn, Skive.*

Flemming Johansen: Korerne på Athens Akropolis. *Forlag: Permild & Rosengreen (1976). Tilrettelæg-*

ning: *Leif Thomsen*. Bogtryk: *Permild & Rosen-green*. Skrift: *Engelsk Antikva*. Bogbinderi: *Harry Fløistrup*.

Chr. Ejlers & Erik Ellegaard Frederiksen & Niels Kryger: Offentlig Design.

Forlag: *Christian Ejlers Forlag (1970)*. Tilrettelægning: *Erik Ellegaard Frederiksen*. Bogtryk: *Det Hof-fenbergenske Etablissement*. Skrift: *Linotype Baskerville*. Bogbinderi: *Erik Larsen*. Klichéer: *Romanus Klichéer*.

LÆRE- OG HÅNDBØGER

Kraks kort over København og Omegn 1975.

Forlag: *Krak (1975)*. Bogtryk: *Recato*. Skrift: *Helvetica*, *Univers*. Bogbinderi: *Ladegaard*. Klichéer: *Søborg Repro*.

Klassifikation af Sygdomme. Systematisk del.

Forlag: *Sundhedsstyrelsen (1971)*. Aarhus Stiftsbogtrykkeri. Tilrettelægning: *Austin Grandjean*. Skrift: *Teletype Times*.

B. Günther: ole og lene i grønland.

Illustrationer: *B. Günther*. Forlag: *Munksgaards Forlag (1971)*. Tilrettelægning: *B. Günther*. Bogtryk: *S. L. Møller*. Skrift: *Linotype Times*. Bogbinderi: *Durland*. Klichéer: *S. L. Møller*.

Niels Hartmann og Torben Hartvig: Sudan. Steppe-regionen.

Forlag: *ALAV.-Media (1978)*. Tilrettelægning: *Mia Okkels*. Bogtryk: *Recato offset*. Skrift: *Janson*. Bogbinderi: *H. S. Bogbinderiet*. Klichéer: *Lindholm Repro*.

KATALOGER

Helge Refn 72.

Illustration: *Forfatteren*. Forlag: *Kunstindustrimuse-et (1972)*. Tilrettelægning: *Jens-Peder Jacobsen*, *Helge Refn* og *Eva Steinaa*. Bogtryk: *NC Trykkeriet*. Klichéer: *Aktuel Kliché Service*.

Omslag, Dea Trier Mørch, 1977, Gyldendal, i.u.

Andersen et la France.

Forlag: Komitéen til afholdelse af udstillinger i Danmarks Hus i Paris (1971). Tilrettelægning: Erik Dal. Bogtryk: Fr. Bagges Kgl. Hofbogtrykkeri. Skrift: Monotype Didot, Egyptienne. Bogbinderi: Henrichsens Bogbinderi.

Grønningens Katalog 77.

Forlag: Udstillingssammenslutningen Grønningen (1977). Illustration: Kunstnerne. Tilrettelægning: Gunnar Aagaard Andersen og Verner Permild. Bogtryk: Permild & Rosengreen. Skrift: Plantin. Bogbinderi: Harry Fløistrup.

BØRNEBØGER

Grimms Eventyr.

Illustration: Svend Otto S. Forlag: Gyldendal (1970). Tilrettelægning: Mette Overgaard. Bogtryk: Grafodan Offset. Skrift: Monophoto Baskerville. Bogbinderi: Carl Nielsen, Odense. Klichéer: Grafodan Offset.

Helge Refn er på denne udstilling først og fremmest præsenteret ved plakater og omslag. Et veloplagt lille bogarbejde er dog også med, Kunstindustrimuseets katalog *Helge Refn 72*, 270/210 mm, 1972.

EXPERIMENT THEATER MODEL, 1932

EXPERIMENT
TEATER
1937 1973?

I 1933 udstille Helge Refn en model til et teateropstykke - som blev vist på Kunstnernes Efterårsudstilling det samme år. På verdensudstillingen i Paris 1937 opstod modeltryk, *Planer af Husene*, mere allerede tidligere var den blevet udstillet i en udgave i det amerikanske tidsskrift *THEATER ARTS* i April 1937, af F. F. D. Fremad under titlen: - A Danish Experimental Theater.

Forfatteren skriver her efter at have udstillet Malma Studeater M. s.:

En ung kunstner i Danmark, Helge Refn, viser en anden side af moderne teaterarkitektur med en model til et lille eksperimentalt teater, hvor der er lagt vægt på enkelhed i scenearrangeret. Planen er et direkte resultat af Refns erfaringer med den teknisk perfektionerede kommercielle scene: fra 1929 til 1931 var han Louis Jouvets højre hånd på det stærkt mekaniserede Théâtre Pigalle ... Refns projekt, der udgår de konventioner og ulemper, som det barokke borteater og det italienske operahus er behæftet med, udnytter i stedet den Elisabethanske scenes karakteristika. Den bilholder princippet i den stærkt fremspringende scene, som blev

HARLEIN HOLDER ET SPIL AF FOR STERNMAGAZINEN - KING TO THE WORLD.

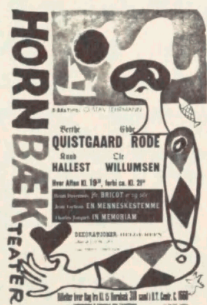
4 PÅ LAGERVÆST: EN TEATERBOM EGGAR DAVAR, DRAMATISER SOM SKADSPELARE ATT SONA I STALLET FOR ATT LATA UO. HVAL, SOU SOM OFFNAR UTKASTER FINNAR I STALLET FOR ATT STANGA UO. HVAL I DET NARHANSER OCH FORGÅNDRA.

benyttet til Shake-peares skuespil og gør altrende brug af hoved- og farscene, idet den udelukker drejescener, skydscener og elevatorer. Kulisser bruges på sædvanlig måde på hovedscenen (der er udstyret med italiensk snoreloft). Der er ingen rampelys: Refn anbringer spotlys i hallakinen over scenen. Denne fungerer også som en slags rytmansforstærker, og et tæppe som følger hallakinen kurve giver muligheder for mange forskellige effekter. Tilkuerrummet har form som et amfiteater med pladser, der bringer publikum i alle dele af teatret i intim kontakt med scenen og helt umulig løber, rækker af gallerier og søjler, som hindrer det frie udsyn.

Helge Refn er ikke arkitekt og betragter sin model som fremstilling af en idé, ikke en strukturel realisation af den. Den synes at give gode muligheder for alle former af teaterproduktion - dramaer uden panser ved scene eller aktskifte, klassiske stykker, hvori kun hovedscenen skal benyttes, sandvilber, ballet og opera. Arkitekter mener, at et billedteater af denne type ville være billigt at bygge og overkommeligt at opretholde, og det vil med lethed kunne konkurrere med hiegrat teatrenes priser.

Forfatterens konklusion - der stadig har gyldighed - lyder således: For første gang udstillet i København 1933 er projektet endnu ikke realiseret, men er en udfordring til en progressiv teatergruppe.

HIGGAR BERGMAN DET HAR BLIVT SA SPOCKE UOED SLASROD OCH HÖHNSROD MED TEATERN OCH ALT DET HAR TALLET FÖRÖRBLA EDRÖVLESEN BLANDA DET ÖSTRIKA I HVA TEATER FUNGERAR DET AR PRECIS SOM DET TEATER ALDRIG HAR EXISTERAT FÖRIGARE.

5

Flemming Johansen: Morfars rejse til Vestskoven.
Illustration: Henri Rousseau. Forlag: Carlsen if. (1972). Tilrettelægning: Børge Christensen. Bogtryk: Aarhus Stiftsbogtrykkeri. Skrift: Monotype Baskerville. Bogbinderi: Chr. Hendriksen & Søn, Skive. Klichéer: Carlsen Cliché & Offset.

En væsentlig del af dette halvtredsårs tilbageblik er helliget en begavet generation af bogkunstnere.

Tusinder af deres billeder står os så klart i hukommelsen, at vi ganske overser, at de med få lykkelige undtagelser alle har lagt pennen.

Det var stort set en københavnerkerds. Lad én af dem derfor gengive et yndet samlingssted, selvom det ikke mere er samme naturlige pendant eller diamentral til Akademiet som det var – men nye samlingssteder har formet nye kunstnere, trods computere og ølpriser.